

HABER METİNLERİNDE ÖĞRENCİLERCE ALGILANAN YANLILIĞIN İŞLEVSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Meliha R. ŞİMŞEK*

Özet

Gazeteler olayların gösterimini yeniden kurgularken kişisel yorumlarına da yer verdiği için haber metinleri ideolojik etkilere açıktır. Söylemde gizli ideoloji işlevsel metin çözümlemesiyle ortaya çıkarılabilir de ideolojik çözümlemelerde çözümleyicinininkinden başka görüşlere de başvurulmalıdır. Bu çalışmada saf bilgilendirici seçilen 25 birinci sınıf öğrencisinden Bush ile Erdoğan'a ayakkabılı saldırı haberlerini bildirdikleri yanlılığa göre sıralamaları ve algılarını etkileyen dilsel öğeleri belirtmeleri istenmiştir. Hangi durumda olayın daha yansız aktarıldığına ilişkin görüşlerini belirlemek için ise açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Verilerin sıklığı Excel'de hesaplanmıştır. Sonuçta, benzer saldırıların aktarımında gazetelerin yanlı bir tutum sergilediği öğrencilerce onanmıştır. Öğrencilerin yanlılık algısı en çok süreç ve katılımcı gösteriminde kullanılan sözcükler, çatı seçimi ve kılıcılarının belirtimi gibi sözcüksel-dilbilgisel araçlardan etkilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Yanlılık, İşlevsel Metin Çözümlemesi.

A FUNCTIONAL ANALYSIS OF STUDENTS' PERCEIVED BIAS IN NEWS REPORTS

Abstract

As newspapers add their interpretations while reconstructing the representation of events, news reports are open to ideological influences. Although ideologies latent in discourse can be revealed with a functional text analysis, opinions other than an analyst's must also be consulted in ideological analyses. In this study, 25 freshmen chosen as naive informants were asked to rank news reports about shoe assaults on Bush and Erdogan in terms of the bias they impart and to indicate the linguistic items that affect their perceptions. An open-ended question was administered to determine their views on in which case the event was reported more neutrally. The frequency of the data was calculated in Excel. Consequently, it was accepted by the students that newspapers exhibit a biased attitude in the report of similar assaults. Students' perception of bias was most influenced by lexico-grammatical devices like word choice for process and participants, voice choice and specification of agents.

Keywords: Ideology, Bias, Functional Text Analysis.

Giriş

En yalın ifadesiyle, ideoloji "belirli bir bakış açısına göre düzenlenen sistemli düşünceler bütünüdür" (Hodge ve Kress, 1993: 6). Ancak Eagleton'ın (1991: 1-2) da belirttiği gibi, ideolojinin tek ve yeterli bir tanımı yoktur ve kullanımdaki tanımların hepsi birbiriyle uyumlu olmasa bile yararlı bir dizi anlamını açıklamaktadır: örneğin, ideoloji i. "toplumsal yaşamdaki anlamları, göstergeleri ve değerleri üretme süreci", ii. "baskın bir siyasi gücü yasallaştırmaya yardım eden temelsiz düşünceler", iii. "sistemli olarak çarpıtılmış iletişim", iv. "söylem ve gücün birleşimi", v. "bilinçli toplumsal aktörlerin dünyayı anlamlandırma aracı", ve iv. "dilsel ile olgusal gerçekliğin

*Dr. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, malliday@gmail.com

karışması” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlarda “toplum”, “dil”, “düşünce” ve “söylem” sözcüklerinin buluşması rastlantısal değildir. Çünkü “toplum, dil ve zihin ayrıştırılmaz: toplum zihni, zihin toplumu yaratır ve dil ise aracı ve simge olarak bu süreçlerin her ikisini temsil eder” (Halliday, 2004: 90). Gee (2007: 4) ideoloji ve dil arasındaki sıkı ilişkiyi şöyle ifade etmiştir: “dil, ayrılmaz biçimde ideolojiye bağlıdır ve ondan ayrı ne çözümlenebilir ne anlaşılabilir”.

Van Dijk’e (1995b: 136) göre, “dil kullanıcıları toplulukların, grupların veya örgütlerin üyeleri olarak tanımlanır” ve “belirli bir toplumsal bakış açısına göre konuşmaları, yazmaları veya anlamaları beklenir”. Dolayısıyla, büyük ölçüde metin ya da konuşma aracılığıyla – “sözlü veya yazılı iletişimsel etkileşim ile” – ideolojilerin edinildiği, ifade edildiği ve türetildiği söylenebilir (Van Dijk, 2006: 115-121). Elbette ideolojiler yalnızca söylem yoluyla açıklanmaz, ama “diğer toplumsal uygulamalar arasında” söylem, ideolojilerin üretiminde özel bir role sahiptir (Van Dijk, 1998: 5). Özellikle her gün karşılaşılan türüyle söylem, “insanlara, mekanlara ve olaylara ilişkin algılarımızı ve tutumlarımızı” “neredeyse alışıl gelmiş” bir düzen ve olağanlık içinde değiştirilebilir ve böylece zihin denetiminin sağlandığı güçlü bir alana dönüşür (Teo, 2000: 9). Örneğin, çoğu insan yalnızca “aile üyeleri, arkadaşlar veya meslektaşlar” ile yürütülen gündelik konuşma üzerinde etkin bir denetime sahipken medya kullanımı karşısında edilginleşir, çünkü alıcılar “güvenilir medya” gibi “yetkili, emin veya inandırıcı” buldukları kaynaklardan söylem aracılığıyla ulaşan “inançları, bilgiyi ve görüşleri” (kişisel inançları ve deneyimleri ile uyumlu olduğu sürece) kabul etme eğilimindedirler (Nesler et al., 1993; akt. Van Dijk, 2001b: 357; Van Dijk, 2001b: 355).

Kress’e (1983) göre, birtakım ideolojiler ile toplum yapısı içinde belirli bir yere sahip ve medyanın tüketicisi durumundaki okuyucuların ne tarafsız ne de tümüyle edilgin olmaları söz konusudur. Benzer biçimde, medya da tarafsız aracı olamaz, çünkü herhangi bir medya organının olayları işleme biçimi toplumun ideolojik ve politik yapısı içinde sahip olduğu yere göre belirlenir (Kress, 1983). Bu nedenle, içinde bulunduğumuz “anlık elektronik etkileşim” çağında bile “önemli ve etkili” bir medya organı olmayı sürdüren gazetelerde tarafsızlık aramak yanlış olur; tıpkı yaklaşık 250 yıl önce sahnelenen *The Critic* adlı satirik komedide Sör Fret’in eleştirilere kızıp gazetelere çıkışması gibi: “Gazeteler! Bayım, en alçağı – ahlaksız – iğrenç – şeytanisi onlardır – Asla okuduğumdan değil – hayır – gazeteye hiç bakmamayı ilke sayarım” (Jago, 1999: 79; Sheridan, 2008: 15).

Medya metinleri “gerçekliğin sürümlerini” oluştururken üreticilerinin “toplumsal konularına, çıkarlarına ve amaçlarına” bağlı kalırlar (Fairclough, 1995a: 103-104). Bu yüzden, gazetelerin “gerçekleri olduğu gibi yansıttığını” sanmak saflık olur (Fairclough, 1995a: 103). “Eğer ideolojilerin neler olduğunu, nasıl işlediğini ve nasıl yaratılıp değiştirildiğini ve türetildiğini bilmek istiyorsak söylemsel oluşumlarını incelemeliyiz, çünkü söylemsel uygulamalar çoğunlukla dildeki ve dil aracılığıyla kurulan, onaylanan, yerleştirilen, değerlendirilen ve yasallaştırılan toplumsal yapıların içine yerleştirilirler” (Oktar, 2001: 314). Diğer bir deyişle, “söylemlerin yapılış ve belirli türlerdeki ifadesi” ideolojiler tarafından belirlenir (Kress, 1990: 83). Bütün metin türlerinde olduğu gibi, haber metinlerinde de ideolojiler “bazı söylemsel yapılar ve stratejiler” kullanılarak işlenir (Van Dijk, 2006: 124).

Kısacası, gazete metinlerinin üretiminde “olayların, durumların, ilişkilerin, insanların” nasıl temsil edildiğine odaklanarak “ne tür seçimlerin yapıldığı”, “neyin kapsamı neyin dışlandığı”, “neyin açık edilip veya örtük bırakıldığı”, “neyin öne çıkarılıp neyin arka plana itildiği”, “neyin konulaştırılıp neyin konu dışı bırakıldığı”, olayların gösteriminde “hangi süreç türleri ve ulamlardan yararlandığı” belirlenmelidir (Fairclough, 1995a: 104). Kariyerinin ilk yıllarında Hindistan’da gazetecilik yapmış, bir diğer İngiliz yazar, Kipling de haber öyküsü yazarken gazetecilerin yanıt araması gereken altı temel soruyu bir şiirinde şöyle ifade etmiştir: “Altı dürüst adamım var bana hizmet eden (Onlar öğretti bana bildiğim her şeyi) / Ne ve Neden ve Ne Zaman / Ve Nasıl ve Nerede ve Kim isimleri / Gönderirim onları karaya ve denize / Gönderirim onları doğuya ve batıya / Benim için çalıştıktan sonraysa / Hepsini dinlendiririm” (Kipling, 1994: 635; Mcbratney, 2011: 25).

İşte gazeteciliğin “5N 1K” kuralı olarak bilinen “kim (kime) neyi, nerede, ne zaman, nasıl ve neden yapıyor?” sorusu sürecin gerektirdiği katılımcıların ve koşul türlerinin seçiminde belirleyicidir ve haber metinlerinin bilgilendirici içeriğini yapılandırmaya yarar. Aynı zamanda, bu içerik “dil aracılığıyla okuyucularımıza aktardığımız düşüncelerdir”; yani belirli bir dilin olanakları içinde yazarın yaptığı sözcüksel ve dilbilgisel seçimler yalnızca önceden var olan bir gerçekliği yansıtmakla kalmayıp onun gözünden dünyanın gösterimini kurar (Goatly, 2000: 49).

“İdeolojilerin kendini açığa vurduğu çeşitli söylem düzeyleri arasında, anlam düzeyi ve gönderim ana rol oynar” (Van Dijk, 1995a: 256). Bu nedenle, Goatly’e (2000) göre, ideoloji metinde iki yolla düzgülenir: i. olguları sınıflandırmak ve onlara gönderimde bulunmak için kullanılan sözcüklerle; ii. metnin tümcelerindeki süreç ve katılımcıların seçimiyle; yani geçişlilik dizgesi aracılığıyla. Sözcükleştirme olarak da bilinen birinci yolda, ideolojiler sözcük anlamını seçerek söylemin anlamına ait temel boyuta egemen olurlar (Van Dijk, 1995a). Örneğin, Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanmasının ardından, The New York Times ve The Washington Post gazeteleri incelenmiş, “terörist” sözcüğünün 176 makalede 355 kez kullanıldığı saptanmış ve çoğunlukla Araplara gönderimde bulunduğu belirlenmiştir (Van Dijk, 1995a: 278).

1993’te yayınlanan bu makalelerin çoğunda, terörizm ve diğer politik şiddet olayları Müslümanlar, Müslüman Köktendinciler, Araplar veya Ortadoğu ile ilişkilendirilirken Salvador ve Guatemala gibi “dost rejimler”in işlediği “büyük cinayetler” “terörizm” yerine en fazla “iç savaş” olarak nitelendirilmiştir (Van Dijk, 1995b: 150, 152). Dolayısıyla, “bir grup insanı ‘özgürlük savaşçısı’ yerine ‘terörist’ olarak adlandırmak”, “değerlendirici sınıflama ve tanımlama” işinin “önemsiz bir sonucu” olmadığı gibi; tersine “konuşmacının ve grubunun siyasi duruşu göz önüne alındığında ideolojik bir karardır da” (Van Dijk, 1995a: 259).

“Terörist-özgürlük savaşçısı” örneğinden de anlaşıldığı üzere, sözcükleştirme ideolojik ifade ve inkanın önemli bir aracı olup aynı kişi, grup veya toplumsal konuya gönderimde bulunmalarına rağmen dil kullanıcılarına bağlamına göre çeşitli sözcükler arasından seçenekler sunar (Van Dijk, 1995c: 25). İngiliz Avam Kamarası’ndaki 5 Mart 1997 tarihli bir tartışmanın tutanaklarını inceleyen Van Dijk (2001a: 26), Bayan Gorman’ın açılış tümcesini ele alır: “... sığınmacıların sorunları (the problems of asylum seekers) yüzünden Londra bölgelerinin karşılaştığı

belirli güçlülere dikkatinizi çekmek istiyorum". "Güçlük" ve "sorun" gibi çok da olumsuz olmayan sözcüklerin seçimiyle yabancı karşıtı söylem yumuşatılmış ve sorun sözcüğünün çift anlamlılığı sayesinde sığınmacıların yaşadığı ve yol açtığı sorunlara eşzamanlı gönderimde bulunulmuştur (Van Dijk, 2001a: 27). Bu tür sözcükleştirmenin ideolojik önemi ("bizim-için-sorun"), benzer bir durumu betimleyen olası başka birimlerle değiştirildiğinde ("bizim-için-tehdit") anlaşılmakta ve altta yatan kanıların "belirli bir sözcüksel birimin seçimiyle" metnin anlamsal düzeyine nasıl uygulandığı görülmektedir (Van Dijk, 2002: 27).

"Sözcükler, toplumun ve özellikle değer yargılarının damgasını" taşıyıp "düz anlamlar gibi yan anlamları da" aktardığından, Richardson (2007: 47) sözcük seçiminin çözümlenmesini herhangi bir söylem çözümlenmesinin birincil aşaması olarak görür. Örneğin, 1991'deki Irak Savaşı sırasında gazetecilerin sözcük seçimleri incelendiğinde, "Onların" eylemleri "yok etmek, öldürmek" gibi sözcüklerle karşılanırken kendi eylemlerinin "bastırmak, bertaraf etmek, etkisiz hale getirmek" gibi sözcüklerle betimlendiği ve Saddam Hüseyin'in "çılgın, başına buyruk"; Baba Bush'un ise "sakin, kararlı" olarak nitelendirildiği saptanmıştır (Richardson, 2007: 48).

"Bizim iyi şeylerimiz" in vurgulanıp "kötü şeylerimiz" in yumuşatıldığı ve "Ötekiler" in ise kötü şeylerinin attırılıp iyi şeylerinin eksiltildiği, gizlendiği veya unutulduğu bu stratejiye "olumlu öz-sunumu" (övünme) ve "olumsuz öteki-sunumu" (kötüleme) denir (Van Dijk, 2006: 126). İdeolojiler "grup içi-grup dışı kutuplaşması" tarafından, ideolojik söylem ise "olumlu öz-sunumu ve olumsuz öteki-sunumu stratejisi" aracılığıyla düzenlendiği için örnekler arttırılabilir: Amerikalılar tarafından Soğuk Savaş'ta Sovyetler Birliği'nin "Şer İmparatorluğu"na, Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin'in Hitler'e benzetilmesi (Van Dijk, 1995b: 155; 1995c: 26; 2006: 126). Elbette, ideolojik baskılar olmasa bu sözcükler almaşık olarak birbirlerinin yerine aynı kişi ya da eyleme gönderimde bulunmak için kullanılabilirdi (Richardson, 2007).

İdeolojik çözümlenme, metin ve konuşma içinde ideolojik-temelli görüşlerin ifadesini saptamayı gerektirir (Van Dijk, 2002). Ancak ideoloji ve söylem arasındaki ilişki "dolaylı"; ideolojiler ise "gizlenmiş", "saklanmış" ya da "örtülü" olabileceği için ideolojiler ya "belirli olaylara ilişkin görüşler biçiminde" ya da "böyle bir olayın daha çok/az belirttik" olarak betimlenmesi sayesinde anlaşılır (Van Dijk, 2002: 25).

İşte ideolojinin kendini açığa vurduğu bu ikinci yol, dil kullanıcısı tarafından gerçekliğe ait zihinsel görüntünün nasıl kurulduğu ve dış ile iç dünyada olup bitenin nasıl anlamlandırıldığı ile ilgili olup tümce düzeyinde süreç ve katılımcı seçiminde etkendir (Halliday, 1994). Deneyim dünyasının "sonsuz çeşitlilikteki oluş veya olaylarını" "sonlu" ve "yönetilebilir" bir dizi "süreç türü" olarak yorumlamaya yarayan dilbilgisi dizgesi ise geçişlilik (Halliday, 1994: 106; Teo, 2000: 25). Geçişlilik dizgesi, her türlü olayın deneyimini düzenlerken üçü ana üçü de yan olmak üzere toplam altı farklı süreçten yararlanır: i. bir varlığın diğerine somut bir şey yaptığını gösteren maddesel süreçler, ii. algılama, biliş, duygulanım ifade eden anlamsal süreçler, iii. "niteleyici" veya "tanımlayıcı" olmak üzere iki türde oluş betimleyen ilişkisel süreçler, iv. söyleminin (anlatma, dileme, sorma) sözel olmayan, gösterebilimsel biçimlerini (gösterme, işaret etme) de kapsayan sözel süreçler, v. "soluma, öksürme, gülme, düşünme" gibi "fizyolojik ve psikolojik" insan davranışlarını karşılayan davranışsal süreçler ve vi. bir şeyin

meydana geldiğini bildiren varoluşsal süreçler (Halliday, 1994: 119, 139; Martin, Matthiessen ve Painter, 1997: 102-109).

Geçişlilik, katılımcıları ve onların süreçlerde oynadığı roller arasındaki ilişkileri betimlediği için geçişlilik çözümlemesi bir metnin aslında daha farklı üretilmiş olabileceğini göstermeye yarar (Richardson, 2007: 54). Sözcükleştirmeden farklı olarak, geçişlilik seçimleri dilbilgisi düzeyinde gerçekleştiğinden ideolojik sezdirimler burada “daha gizli” ve dolayısıyla “daha tehlikeli”dir (Goatly, 2000: 59). Bu yönüyle, metinlerin tümcelerindeki katılımcıların (“olaylara karışan varlıklar”) ve süreçlerin (“tümcenin eylem öbeğiyle gerçekleştirilen parçası”, “olaylar”) seçimi, “gerçeklerin gösterimini kaçınılmaz olarak saptıran” bir seçimdir (Bloor ve Bloor, 1995: 110; Goatly, 2000: 81).

Metnin yapılandırılmışlığını göstermede, geçişlilik çözümlemesini Teo (2000: 25) da savunmaktadır, çünkü geçişlilik metindeki çeşitli katılımcılara kılıcı görevi ve süreç yüklemesini öne çıkaran “yararlı bir çözümleyici” araçtır. Böylelikle, “temel veya baskın kılıcıların nasıl yapılandırıldıkları, kime neyi hangi sonuçlarla yaptıkları” görülebilmektedir (Teo, 2000: 25). Örnek olarak, Daily Mirror ve Daily Telegraph gazetelerinin 2003’teki şu iki başlığı verilebilir: “İki [kişi] kontrol noktasında öldü”, “Amerikan askerleri kalabalığa ateş ederken 13 Iraklı öldü” (Richardson, 2007: 206). Başlıklarda anlatılanın aksine, Iraklı kurbanlar kendiliğinden ölmediler; onları Amerikan askerleri öldürdü. Oysa her iki gazete de geçişli eylem “öldürmek” yerine geçişsiz almaşığı “ölmek” eylemini kullanarak ölümlerin sorumluluğunu reddetmiştir.

Bu etkiyi sağlamak edilgen çatı seçimiyle ve kılıcının silinmesiyle de olanaklıdır: Daily Express gazetesinin ITN muhabiri Terry Lloyd’un katlinden söz ederken “kimin tarafından öldürüldüğünü” gizlediği gibi; “ITN’nin adamı çapraz ateşte öldürüldü” (Richardson, 2007: 207). Bu örnekte de görüldüğü gibi, sürecin geçişli veya geçişsiz yapıdaki sunumu doğruluğun ya da gerçekliğin kendisiyle ilgili değildir; asıl olan o sürecin metin üreticisinin ideolojik sistemiyle nasıl bütünleştiği ve dolayısıyla belirli bir söylem içinde dile getiriliş biçimidir (Kress, 1985; akt. Oktar, 2001: 336). Van Dijk’e (1995c) göre, sözdizimdeki bu tür bir değişiklik ideolojik temelli olup anlamsal vurgulama gereğinden ileri gelmektedir. Zira dilin alması örüntülere izin verdiği her durumda, farklı değerlerle farklı değışkeler ilişkilendirilir (Fowler, 1991; akt. Oktar, 2001: 323).

Özetle, geçişlilik çözümlemesi okuyucuların metnin anlamına ilişkin algısının nasıl belirli bir yöne itildiğini ve metindeki dilsel yapıların belirli bir dünya görüşünü nasıl etkili bir biçimde düzgülediğini araştırmaya olanak sağlayan önemli bir araçtır (Simpson, 2000). Bu nedenle, Trew da 2 Haziran 1975’te Zimbabve’deki toplumsal kargaşayı konu alan The Times ve The Guardian gazetelerine ait haber metinlerini incelemiş ve dilsel seçimlerin ideolojik sezdirimlerini araştırırken özellikle geçişlilik seçimlerine odaklanmıştır (Simpson, 2000; Hillier, 2004). Medya dili konusunda yaygın olarak alıntılanması yönüyle eleştirel dilbilimin “bayrak gemisi” haline gelmiş bu çalışmada, “olanlara göre olayların nasıl gösterildiğine”, “belirli eylemlerden kimin sorumlu olduğuna” ve “eylemler ile sorumluların nasıl betimlendiğine” yanıt aranmış ve “gösterilen süreçlerin türleri”, “süreçlere karışan kılıcının belirtim derecesi” ve “aktarılan her durumdaki katılımcıların tanımlanma ve betimlenme

biçimleri” incelenmiştir (Simpson, 2000: 105; Hillier, 2004: 40-41).

Trew gibi, Fowler ve arkadaşları (1979, akt. Van Dijk, 2001b: 359) da medyaya odaklanarak Halliday’in işlevsel-dizgesel dilbilgisi çerçevesinde tümcelerdeki sözdizimsel yapıları geçişlilik açısından incelemiş ve örneğin bir azınlık festivalinde çıkan isyanları anlatan medya bültenlerini çözümleyerek yetkililerin ve özellikle polisin şiddetteki sorumluluğunun sözlük-dilbilgisel araçlar yardımıyla söylemde nasıl örtüldüğünü göstermişlerdir. Yine Hillier (2004) de 23 Şubat 1984’te kömür işçilerinin Ulusal Kömür Konseyi başkanı, Ian MacGregor’a saldırısını bildiren altı İngiliz gazetesine (The Times, the Guardian, the Daily Telegraph, the Sun, the Daily Mail ve the Daily Star) ait haberlerin ilk tümcelerini incelemiş; aynı olayı haber veren farklı metinlerin okuyucular tarafından nasıl yorumlandığını araştırmış ve olayın sunum biçimini çözümleyerek bu yorumları açıklamaya çalışmıştır. Böylece, Hillier (2004) tümcedeki belirli dilsel seçimlerin temelde aynı olay aktarılsa bile farklı görüşleri temsil edebileceğini göstermiş; farklı metinlerdeki yanlılık algısını geçişlilik ve çatı çözümlemesi uygulayarak açıklamış ve okuyucuların metinlerdeki yanlılık algısını süreçler ile katılımcıları temsil eden sözcük seçimlerinin etkilediğini ortaya koymuştur.

Benzer biçimde, 15 Aralık 2008’de ABD Başkanı Bush ile 23 Şubat 2010’da Başbakan Erdoğan’ın uğradığı ayakkabılı saldırıları konu alan haber metinleri Halliday’in işlevsel dilbilgisine göre incelenerek aynı içeriğin farklı gazetelerce ve benzer içeriklerin aynı gazetelerce sunumları arasındaki farklılıklar betimlenmiş ve böylece gazetelerin düşünsel yapılarının söyleme nasıl yansıdığı ortaya konmuştur (Şimşek, 2011). Ancak doğrudan politikayla ilgili çatışmaların haber verildiği durumlarda, ideolojik önermeler örtük biçimde aktarılırken ve ideolojinin terimsel tanımları bile “çözümleyicinin yeğlediği politik çerçeve”ye bağlıyken dil kullanımındaki ideolojik sezdirimlerin araştırıldığı çalışmalarda çözümleyicinin değerlendirmelerinden bağımsız görüşlere de başvurulması önerilmektedir (Simpson, 2000: 5; Hillier, 2004: 40-41). Ayrıca dış gözlemciler ya da çözümleyiciler dil kullanıcısının ideolojik amaçlarını çıkarırsarken “o konuşmacıya ilişkin önceki, genel izlenimlerine” ve “geçmiş deneyimlerine” dayanarak “önyargılı”, “ideolojik” söylem yorumları yapabilirler – Van Dijk’in (2006: 130) deyimiyle, “aşırı yorumlama”ya kaçabilirler.

Bu nedenle, bu çalışmada bir grup birinci sınıf öğrencisi saf bilgilendirici olarak seçilerek her türlü değerlendirici yargıdan arınık ve araştırmacının işlevsel metin çözümlemesinden bağımsız görüşlere de erişmek amaçlanmıştır. Böylece, okuyucuların aynı veya benzer olayları haber veren gazetelerdeki ideolojik sezdirimleri saptarken hangi dilsel araçlara dikkat ettiği ve farklı gazetelerin söylemlerinde yanlılık algılarını en çok neyin etkilediği araştırılmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 Bahar yarıyılında ODTÜ Yabancı Diller Eğitimi Bölümünde öğrenim gören sekizi erkek, 17’si kız toplam 25 birinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. “Alan çalışmasının temsil ettiği şey veya kendi grubu konusunda” deneyimsiz, “ne hakkında konuştuğunu bilmeyen” bu tür katılımcılar, “saf

bilgilendirici” (the naive informant) olarak bilinir ve araştırılan konuya ilişkin bildikleri herşeyi açıklamaya daha gönüllü olduklarından dilbilimcinin iç gözleminden doğabilecek yanlılığı ortadan kaldırıp verilerin niteliğini arttırmaya yardım eder (Carden, 1976: 99; Dean et al., 1967; akt. Atkinson ve Hammersley, 2007: 107). Ayrıca “verilerini tanımak için yanıtlayıcıların gerçek adlarını kullanmak yerine”, her öğrenciye bir numara verilerek katılımcıların gizliliği sağlanmıştır (Ciambone, 2004: 18).

Veri Toplama

15 Aralık 2008’de ABD Başkanı Bush ile 23 Şubat 2010’da Başbakan Erdoğan’ın uğradığı ayakkabılı saldırıları konu alan haber metinleri, katılımcılara aynı sayfa düzeninde ve numaralandırılarak verilmiştir. Böylece gazete adları gizli tutularak katılımcıların baskı biçiminden etkilenmeleri önlenmiştir. Katılımcılardan 14 farklı gazetenin (Akşam, Bugün, Cumhuriyet, Güneş, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Sabah, Star, Takvim, Vakit, Vatan, Yeni Şafak) manşetleri ile haberlerin ilk tümcelerini saldırganlara karşı duyulan yanlılık derecesine göre – en çoktan en az “yanlı” olana doğru – sıralamaları ve metinlerde “yanlılık” algılarını neyin etkilediğini belirtmeleri istenmiştir. Son olarak ise, benzer iki olaydan hangisinin aktarımında gazetelerin daha yansız bir tutum sergilediğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla şu açık uçlu soru yöneltilmiştir: “Buradaki haber metinlerinde biri devlet başkanı diğeri başbakan olan iki politikacının aynı araçla (ayakkabı) uğradıkları saldırılar anlatılmaktadır. Sizce benzer bu iki olayı haber verirken gazeteler hangi durumda (Bush olayı/Erdoğan olayı) daha tarafsız bir yaklaşım sergilemişlerdir? Neden?”.

Veri Çözümleme

Katılımcılara 1’den 25’e, 12 Bush metnine 1’den 12’ye ve dokuz RTE metnine 1’den 9’a numara verildikten sonra katılımcıların haber metinleri için yaptıkları sıralamalardan elde edilen veriler MS Excel çalışma sayfasına girilmiştir. Buna göre, öğrencilerin yanlılık açısından ilk üçe yerleştirdiği haber metinlerinin sıklığı hesaplandıktan sonra yanlılık açısından daha alt sıralarda yer alan haber metinleri yine üçerli gruplar içindeki sıklıklarına göre dizilmiş ve en az yanlılık bildiren son üç haber metni ise yine görülme sıklığına göre belirlenmiştir. Sıklık hesabının ardından, öğrencilerin yanlılık algısına göre sıralanan haber metinleri “sözcük ve çatı seçimi, katılımcı-süreç için kullanılan terimler, kılıcının belirlenmesi” gibi açılardan irdelenmiş; “çatı-kılıcı-süreç-katılımcı türü” dağılımı çizelgeleştirilmiş ve öğrencilerin yanıtlarında yanlılık gerekçesi olarak dikkat çektiği öğeler koyu veya eğik yazıyla gösterilmiştir. Böylece, nicel tablolar sayısal bilgiyi özlü, kolay anlaşılır ve görsel biçimde özetleyerek bulguların yorumunu desteklemeye yardımcı olmuştur (Hillier, 2004). Son olarak, öğrencilerin açık uçlu soruya verdikleri yanıtlar incelenmiş ve benzer iki durumdan hangisinin sunumunda gazetelerin daha yansız bir yaklaşıma sahip olduğuna ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Araştırmacının işlevsel metin çözümlemesinin sonuçlarına göre, benzer deneyimlerin gösteriminde gazeteler ağırlıklı olarak maddesel süreçlerden yararlanırken Bush metinlerinde bir tane anlaksal sürece rastlanmış ve RTE metinlerinde ise maddesel süreç dışında hiçbir türden yararlanılmadığı saptanmıştır (Şimşek, 2011). Çatı seçimine göre yapılan karşılaştırmada ise etken tümceler Bush metinlerinde baskınken edilgen tümceler daha

çok RTE metinlerinde izlenmiştir (Şimşek, 2011). Bu durum olaya neden olan kılıcı bileşeni ile birlikte değerlendirildiğinde, Bush metinlerindeki etken tümcelerde kılıcı daha az belirtilirken RTE metinlerindeki etken tümcelerde daha çok belirtildiği görülmüştür (Şimşek, 2011). Süreçlerde yüklendikleri görevler açısından yapılan incelemeye göre, eyleyen görevini Bush metinlerinde daha çok Katılımcı 1 (mağdur) yüklenirken RTE metinlerinde Katılımcı 2 (saldırgan) yüklenmiş ve alıcı görevini ise Katılımcı 1'lerden en sık yüklenen Başbakan Erdoğan olmuştur (Şimşek, 2011). Katılımcı 2'lerin göndergesini betimleyen ad öbeklerindeki sözcük seçimlerine dikkat edildiğinde ise Bush metinlerinde saldırgan çoğunlukla uyruğu ve mesleği ile tanımlanırken RTE metinlerinde terör örgütü üyesi oluşuyla öne çıkmıştır (Şimşek, 2011). Bütün bu bulgular ışığında, iki üst düzey politikacının aynı araçla uğradığı benzer saldırıları haber vermelerine rağmen Bush olayında Erdoğan olayına göre saldırgan karşı daha az yanlı bir yaklaşım sergilendiği, daha az sorumluluk yüklendiği ve saldırının hedefi olan Bush'a karşı daha olumsuz bir tutum içine girildiği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada ise saf bilgilendirici olarak seçilen 25 öğrenciden aynı haberleri saldırgan karşı duyulan yanlılık derecesine göre sıralamaları istenmiş ve haber metinleri öğrencilerin yanlılık değerlendirmelerine uygun olarak Tablo 1'deki gibi düzenlenmiştir. Buna göre, 12 haber arasından mağdura en çok yakınlık gösteren gazeteler Star, Hürriyet ve Posta olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin seçimlerinde sundukları gerekçeler incelendiğinde, süreç gösteriminin birincil etkisi olduğu saptanmıştır. Star'daki "karşılama" maddesel süreci "10 Numara ayakkabı fırlatılarak" koşuluyla nitelenmiş ve bir devlet başkanına karşı takınılan tutumun uygunsuzluğu dile getirilmiştir. Hürriyet'te, maddesel süreçlerden farklı olarak "hakarete uğrama" anlaksal süreci seçilmiş, "hiç beklemediği biçimde" koşuluyla pekiştirilerek onur kırıcı bir olayın Katılımcı 1 (Bush) açısından duygusal sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Posta'da ise Katılımcı 1'in önce orada bulunuş nedeni açıklanmış (görev bitimi yaklaştığı için nezaketen veda ziyareti), sonra tam adı ve sanı (ABD Başkanı George W. Bush) belirtilmiş ve saldırganın uyruğu (Iraklı) ile mesleği (gazeteci) öne çıkarılmıştır. Böylece, katılımcılar arasındaki statü farkı vurgulanarak bir devlet başkanının mağduriyeti "saldırıya uğrama" maddesel sürecinin seçimiyle arttırılmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin Yanlılık Algısına Göre Bush Haberlerindeki Çatı-Kılıcı-Süreç-Katılımcı Türü Dağılımı

Sıra No	Gazete	f	Çatı	Kılıcı	Süreç Türü ve Gösterimi	Katılımcı 1	Katılımcı 2 (Saldırgan)
1.	Star	17	Edilgen	Belirtilmemiş	Maddesel (... 10 Numara ayakkabı fırlatılarak karşılandı)	Erek (Irak'a veda ziyareti yapan ABD Başkanı Bush)	-
2.	Hürriyet	15	Etken	Belirtilmemiş	Anlıksal (... hiç beklemediği biçimde hakarete uğradı)	Duyan (Irak'a sürpriz veda ziyareti yapan ABD Başkanı Bush)	-
3.	Posta	10	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... saldırısına uğradı)	Eyleyen (Görev süresinin dolmasına az bir süre kala Irak'a sürpriz bir veda ziyaretinde bulunan ABD Başkanı George W. Bush)	Erim (Iraklı bir gazetecinin ayakkabılı saldırısına...)
4.	Vatan	11	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (fırlattı)	Alıcı (Bağdat'a dün sürpriz bir veda ziyareti yapan Bush'a)	Eyleyen (Iraklı bir gazeteci)
5.	Cumhuriyet	8	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... saldırısına uğradı)	Eyleyen (Irak'a sürpriz veda ziyaretinde bulunan ABD Başkanı Bush)	Erim (Iraklı bir gazetecinin saldırısına...)
6.	Milliyet	7	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... saldırısına uğradı)	Eyleyen (Irak'a sürpriz bir veda ziyaretinde bulunan ABD Başkanı George W. Bush)	Erim (Iraklı bir gazetecinin saldırısına)
7.	Yeni Şafak	10	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... saldırısına uğradı)	Eyleyen (Irak Başbakanı Maliki ile gazetecilerin karşısına geçen Bush)	Erim (Iraklı bir gazetecinin ayakkabı saldırısına...)
8.	Akşam	9	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (fırlattı)	Alıcı (Maliki ile basın toplantısı için kürsüye gelen Bush'a)	
9.	Sabah	8	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (fırlattı)	Alıcı (Irak'a veda ziyareti yapan ABD Başkanına)	Eyleyen (Iraklı bir gazeteci)
10.	Güneş	12	Etken	Belirtilmemiş	Maddesel (... ayakkabılı protesto ile karşılaştı)	Eyleyen (ABD Başkanlığından ayrılacak olan George W. Bush)	-
	Bugün	12	Etken	Belirtilmemiş	Maddesel (... hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaştı)	Eyleyen (Irak'a sürpriz bir veda ziyaretinde bulunan ABD Başkanı Bush)	-
	Takvim	12	Etken	Belirtilmemiş	Maddesel (saldırıya uğradı)	Eyleyen (ABD Başkanı Bush)	-

Her üç gazetede de mağdurun ünvanı ve *Posta*'da ise tam adıyla birlikte sunumu, Bush'un saygıdeğer ve tanınmış bir politikacı olarak görülmesini sağlamıştır; tıpkı Fowler ve arkadaşlarının (1979: 201) "Dışişleri Bakanı Muhammed İbrahim Kamel" örneğindeki gibi. Blommaert'e (2005: 11) göre, buna adlandırma seçimlerinin (göndergesel anlamın yanı sıra) taşıdığı toplumsal anlam sebep olmaktadır: örneğin, "sör" sözcüğü eril bir bireye gönderimde bulunmakla kalmaz; belirli bir toplumsal konumu ve bu konumun gerektirdiği "saygı ve nezaket" ilişkilerini beraberinde getirir. Izadi ve Saghaye-Biria (2007: 149) da aşırı resmi biçimiyle "Başkan Muhammed Hatemi" ve yansız alması "Bay Hatemi" arasında yapılacak bir adlandırma seçiminin yazarın önyargılarını yansıtacağını ve "mollalar" veya "köktendinci İslami rejim" gibi örneklerde ise adlandırma seçimlerinin basmakalıp veya ideolojik olabileceğini belirtmiştir.

Tablo 1'e göre, 12 haber arasından mağdura en az yakınlık gösteren gazeteler, *Güneş*, *Bugün* ve *Takvim* olarak belirlenmiştir. Öğrenciler seçimlerine gerekçe olarak saldırganın (Katılımcı 2) belirtilmemiş olmasını ve yine süreç seçimini göstermişlerdir. *Güneş* ve *Bugün* gazetelerindeki "karşılaşma" maddesel sürecini önceleyen "ayakkabılı protesto ile" ve "hiç beklemediği bir tepki ile" ifadeleri eylemin "demokratik bir hak" veya "etkiye tepki" olduğunu akıllara getirerek mağdurun yakında görevinin sonlanacağı bilgisi ise hafifletici etki yapmıştır. *Takvim* ise mağduru (Katılımcı 1) ayrıntılı biçimde betimlemediği ve saldırganı (Katılımcı 2) hiç değinmediği için "saldırıya uğrama" maddesel sürecini kullanmasına rağmen daha az yanlı içeriğe sahip olduğu düşünülmüştür. Ayrıca *Güneş*, *Bugün* ve *Takvim*'in tümcelerinde özne konumuna saldırıyı gerçekleştiren Katılımcı 2 (Iraklı gazeteci) yerine saldırının nesnesi durumundaki Katılımcı 1'in (Bush) yerleştirilmesi öğrencilerin yanlılık algısını etkilemiştir. Sorumlu kılıcıların sözdizimsel olarak özne görevini yüklenmediği bu tür tümcelerde sorumluluk mağdura yıkılmakta ve mağdur yanlışlarından ötürü düştüğü durumun tek suçlusunu gösterilmektedir (Van Dijk, 1995a). Metindeki ideolojik önermeleri destekleyen bu strateji, "kurbanı suçlama" (Ryan, 1976) veya "suç aktarımı" (Van Dijk, 1995c) olarak bilinmektedir.

RTE metinleri saldırganı karşı duyulan yanlılık derecesine göre sıralandığında ise Tablo 2'deki veriler elde edilmiştir. Buna göre, dokuz haber arasından saldırganı karşı yanlılığın en çok görüldüğü üç gazete *Posta*, *Hürriyet* ve *Vatan* seçilmiştir. *Posta* ve *Hürriyet*'te, Katılımcı 2'nin (saldırgan) eyleyen görevinde kullanılması, saldırganın terörist olarak tanımlanması ve alıcı görevindeki Katılımcı 1'in (Erdoğan) "ödüllü" bir başbakan olarak sunumu öğrencilerin değerlendirmesini etkilemiştir. Eyleyenin özne konumunda olması, maddesel süreçlerin kullanımı ve kılıcının belirtildiği etken tümcelerden yararlanması kimin kime ne yaptığını açık bir dille ortaya koyduğu için olayların sorumlusuna doğrudan gönderimde bulunmaktadır. Oktar (2001: 336-337) da *Cumhuriyet* ve *Akit* gazetelerinin ideolojik yapılarını çözümlediği çalışmasında benzer bulgulara ulaşmıştır: *Cumhuriyet* gazetesi şeriatçıların "eyleyen", laikçilerin "alıcı" olarak konumlandığı "etken" tümceler yardımıyla şeriatçıların "etkin kılıcı" olarak laik demokratik düzen üzerinde etki kurduğunu ortaya koymuş ve rejim değişikliği için girişimlerde şeriatçıların sorumluluğunu açık ederek baskın ideolojiye karşı bir "tehdit" olarak algılanmalarını sağlamıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin Yanlılık Algısına Göre RTE Haberlerindeki Çatı-Kılıcı-Süreç-Katılımcı Türü Dağılımı

Sıra No	Gazete	f	Çatı	Kılıcı	Süreç Türü ve Gösterimi	Katılımcı 1	Katılımcı 2 (Saldırgan)
1.	Posta	19	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... "Viva Kürdistan" diye bağırıp... fırlattı)	Alıcı (Erdoğan'a)	Eyleyen (PKK taraftarı olduğu öğrenilen bir kişi)
2.	Hürriyet	18	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (fırlattı)	Alıcı (İspanya'nın Sevilla kentinde NODO Ödülünü aldıktan sonra salondan çıkan Başbakan Tayyip Erdoğan'a)	Eyleyen (bir PKK'lı)
3.	Vatan	14	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (... Emine Hanım'la salon dışında ilerlerken... saldırısına uğradı)	Eyleyen (İspanya'da Kültürlerarası Sevilla NODO Ödülünü alan Erdoğan)	Erim (korumaları aşan bir kişinin ayakkabılı saldırısına...)
4.	Cumhuriyet	15	Edilgen	Belirtilmemiş	Maddesel (fırlatıldı)	Alıcı (Kültürlerarası Sevilla NODO Ödülünü alan Başbakan Erdoğan'a)	-
5.	Vakit	14	Etken	Belirtilmiş	Maddesel (fırlattı)	Alıcı (Başbakan Erdoğan'a)	Eyleyen (PKK'lı bir kişi)
6.	Habertürk	12	Edilgen	Belirtilmemiş	Maddesel (düzenlendi)	Alıcı (Başbakan Erdoğan'a)	-
7.	Milliyet	21	Edilgen	Belirtilmemiş	Maddesel (fırlatıldı)	Alıcı (Başbakan Erdoğan'a)	-
8.	Güneş	16	Edilgen	Belirtilmemiş	Maddesel (fırlatıldı)	Alıcı (Başbakan Erdoğan'a)	-
9.	Akşam	12	Etken	Belirtilmemiş	Maddesel (saldırıya uğradı)	Eyleyen (Başbakan)	-

Ayrıca *Posta*'daki “*Viva Kürdistan diye bağırıp*” ifadesinin Katılımcı 2'ye duyulan tepkiyi arttırdığı belirtilmiştir. *Vatan*'da ise eyleyen görevinde bulunmasına rağmen mağdurun yine “*ödüllü bir başbakan*” olarak tanıtımı, saldırının gerçekleştiği koşulun bilgisi (*Emine Hanım'la salon dışında ilerlerken*) (eşinin gözleri önünde) ve saldırganın “*korumaları aşan*” bir kişi olarak betimlenmesi öğrenciler tarafından Katılımcı 1'e duyulan yanlılığın kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, mağdurun sadece “*Tayyip Erdoğan*” olarak sunumu “*sıradanlığını*”, “*sokaktaki adam özelliklerini*” akla getirebilecekken “*ödüllü*” Başbakan Erdoğan olarak sunumu makamındaki başarısına dikkat çekmiş ve saldırganın koruma duvarını aşan “*tehlikeli, azılı*” bir kimse, bir “*terörist*” olarak nitelendirilmesi hem “*şiddet*” hem “*denetim yitimi*” gibi aşağılayıcı çağrışımlar yaparak saldırganı karşı duyulan tepkiyi arttırmıştır (Richardson, 2007: 50, Hillier, 2004: 51-52).

Tablo 2'ye göre, dokuz haber arasından mağdura en az yakınlık gösteren üç gazete, *Milliyet*, *Güneş* ve *Akşam* olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin yanlılık algılarını neyin etkilediği araştırıldığında, her üç gazetenin de saldırganı gizlemelerinin başlıca sebep gösterildiği bulgulanmıştır. *Milliyet* ve *Güneş* gazeteleri edilgenlik sayesinde sürece odaklanırken *Akşam* gazetesi etken tümcesinde mağduru eyleyen olarak göstermiş ve saldırgandan söz etmemiştir. Haberlerdeki yanlılık tümcelerdeki sözdizimsel yapılara yansır, bu yüzden gazetecilerin etken veya edilgen çatı seçimi ideolojik olabilir: haberlerdeki olayların kılıcısını açık etmek veya özne konumundan uzaklaştırarak gizlemek çatı seçimiyle olanaklıdır (Van Dijk, 1985; 2006). Özellikle edilgen tümcelerde kılıcının silinmesi (*Milliyet* ve *Güneş*'teki gibi kılıcsız edilgen tümcelerde) yoluyla kılıcının olumsuz olaylardaki rolü tümüyle örtbas edilebilir (Van Dijk, 1995c).

Teo'nun (2000: 16) iki Avustralyalı gazetede ırkçı ideolojiyi çözümlendiği araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir: örneğin, “*...gizli polisler bir uyuşturucu tacirini daha Cabramatta'daki bir sokakta kapana kısırdı*” tümcesi, “*uyuşturucu taciri Cabramatta'daki bir sokakta polis tarafından kapana kısırdı*” veya “*uyuşturucu taciri Cabramatta'daki bir sokakta kapana kısırdı*” olarak sözcelenseydi edilgenleştirme ve kılıcının silinmesi sayesinde polisin gücü küçümsenerek başarısı önemsizleştirildi.

Bu araştırmadaki öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, gazete manşetlerindeki ve giriş tümcelerindeki çatı seçimlerinin “*okuyucuların kişiler ile olaylara ilişkin algısı ve yorumu üzerinde çok güçlü bir ideolojik etki*” yaptığı söylenebilir (Teo, 2000: 16). Ayrıca *Akşam*'da Katılımcı 1 yalnızca sanıyla (Başbakan) tanımlandığı; yani kimliği ve kişiliği adres gösterilmediği için saldırganı karşı en az yanlılık duyan gazete olarak seçilmiştir. Gazetelerin üçünde de olayın koşulları (yer ve zaman) dışında herhangi başka bilgiye yer verilmediği için öğrenciler olayın olağanlaştırıldığı görüşünde birleşmişlerdir.

Teo'nun (2000: 13) da belirttiği gibi, “*gazete haberciliğinin belirleyici bir özelliği*” de “*manşet ve/veya giriş tümcesi kullanımı*”dır; böylece haberdeki olayın can alıcı noktası özlü bir biçimde anlatılırken okuyucu metni önceden belirlenmiş bir yönde işlemesi için yönlendirilir. Çünkü manşet veya giriş tümcesi “*bilişsel bir ana yapı*” kurar ve bu “*önemli stratejik ipucu*” aracılığıyla okuyucuların haberi nasıl anlamlandıracağını denetler (Teo, 2000: 14). Bu nedenle, mevcut çalışmada öğrencilerden 12 Bush başlığı ile dokuz RTE başlığını en çoktan en az yanlılık bildirene doğru sıralamaları istenmiş ve saf bilgilendiricilere göre benzer iki olaya daha yansız (nötr)

kalan manşetler saptanmıştır. Tablo 3'te öğrencilerin Bush ve Erdoğan olaylarına ait manşetler için yaptıkları yanlılık sıralamasının sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Yanlılık Algısına Göre Gazetelerdeki Başlık Türü

Sıra No	Gazete	f	Ad Öbeği	Tümce
1.	Star	17	10 Numara Taarruz	
2.	Posta	16		Bush'un ödü koptu
3.	Yeni Şafak	11	Irak'ta Başkan Bush'a ayakkabı bombardımanı	
4.	Vatan	13	Gazetecinin Bush öfkesi	
	Takvim	13	Bush'a öfkeli veda	
5.	Sabah	9		Bush'un suratına ayakkabılarını fırlattı
6.	Hürriyet	6		Bush'un başına pabuçlarını attı
7.	Bugün	14		Bush'a Irak'ta ayakkabı fırlattı
8.	Güneş	13		Bush'a Irak'ta ayakkabı fırlattılar
9.	Milliyet	9		Bush'a Irak'ta ayakkabı fırlatıldı
10.	Akşam	19	Bush'a ayakkabılı saldırı	
11.	Cumhuriyet	16	Bush'a Irak'ta ayakkabılı saldırı	
1.	Vakit	22	Başbakan'a çirkin saldırı	
2.	Vatan	19		Erdoğan'a İspanya'da ayakkabı fırlattılar!
3.	Habertürk	16	İspanya'da şok	
4.	Cumhuriyet	14	Erdoğan'a da ayakkabı	
5.	Posta	13	Erdoğan'a ayakkabılı saldırı	
6.	Akşam	12	Erdoğan'a ayakkabılı saldırı	
7.	Güneş	14	Erdoğan'a saldırı	
8.	Milliyet	12	Erdoğan'a ayakkabı	
9.	Hürriyet	12		Erdoğan'a ayakkabı fırlattılar

Araştırmacının önceki işlevsel metin çözümlemesinin sonuçlarına göre, gazeteler haberin ayrıntılarını okutmak amacıyla *kısa, ad öbeğinden kurulu ve daha az açıklayıcı* başlıkları yeğlerken Bush metinlerindeki askeri terimlerle yapılan *sözcük oyunları* dikkat çekicidir (Şimşek, 2011). Tablo 3'e göre, öğrencilerin Bush olayı için yaptığı sıralamada yine *Star* ve *Yeni Şafak*'a ait bu tür başlıklar, en taraflı üç başlık arasına girerken *Posta*'nın "ödü kopmak" anlıksal süreciyle mağdurun korkusunu abartması öğrencilerin yanlılık algısını etkilemiştir. Dördüncü sıraya yerleşen *Vatan* ve *Takvim*'in başlıklarındaki "öfke" sözcüğü ise mağdurun saldırıyı haklı çıkaracak bir şey yaptığı sezdirimini sağlamıştır.

Star'daki "10 Numara Taarruz" başlığı, saldırganın ayakkabı numarasına ve ABD'nin işgaline aynı anda gönderimde bulunduğu ve *Yeni Şafak*'taki "Başkan Bush'a ayakkabı bombardımanı" başlığı ise Iraklıların güçsüz direnişine anıştırma yaptığı için daha yanlı bulunmuştur. Buna ek olarak, *Yeni Şafak*'ın manşetindeki ses yinelemesi Bush'a karşı takınılan olumsuz tutumu pekiştirmektedir: tıpkı *Telegraph*'ın *Financial Times*'i solcu görüşlerinden ötürü suçladığı manşetindeki gibi: "Pinko Paper" (Pembe Gazete) (Van Dijk, 2006: 135). Buradaki ses yinelemesi sayesinde gazetenin pembe renkteki sayfaları ile sol eğilimli düşünceyi temsil eden pembe renk ilişkilendirilerek *Financial Times* gazetesinin politik duruşu yerilmiştir (Van Dijk, 2006).

Van Dijk'e (1995b: 156) göre, sesbilimsel söz sanatları sansasyonel haber veren bulvar gazeteleriyle (tabloid gazeteler) tanınır ve "genelde böylelikle belirtilmiş olan sözcüklerin önemini ya da ilintisini vurgulamaya yarar". *Star*, *Posta* ve *Yeni Şafak* manşetlerinde ses yinelemesi, abartma, sözcük oyunu türündeki söz sanatlarından ve duyguları harekete geçiren sözcüklerden yararlanması, "okuyucuların zihnine bazı önemli iletileri ve görüşleri kazıma"yı amaçlamaktadır (MacRitchie ve Seedat, 2008: 339). Gazete okuru olmayanları bile bayinin önünden geçerken bilgilendirip etkilemeyi başaran "duygulandırıcı sözcükler" ve "söz sanatları" saf bilgilendiricilerin de gözünden kaçmamıştır (Taiwo, 2007: 222).

Erdoğan olayını haber veren gazeteler arasından ise en taraflı *Vakit*, *Vatan* ve *Habertürk*'ün manşetleri seçilmiştir. Bunun nedeni, Bush olayındaki alaycı tutumun aksine Erdoğan olayında saldırının olumsuz karşılandığını gösteren "çirkin" ya da "şok" gibi nitelermelere rastlanmasıdır. *Cumhuriyet*'in başlığı ise diğer manşetlere sözdizimsel açıdan çok benzemesine rağmen yanlılıkta dördüncü sıraya yerleşmiştir. Bunda "da" bağlacının kullanımının etkili olduğu belirtilmiştir. Çünkü metnin anlamını bağlamak için okuyucular uzun süreli bellekten Bush olayı ile ilgili artalan bilgisini geri çağırarak ve Erdoğan haberini de Bush olayı ile kurulan özdeşlik çerçevesinde işlemlemedirler (Teo, 2000). Öte yandan, Bush olayında en az yanlı seçilen *Akşam* ve *Cumhuriyet* manşetleri ile Erdoğan olayında en az yanlı seçilen *Güneş*, *Milliyet* ve *Hürriyet* manşetleri birlikte değerlendirildiğinde, çoğunlukla kısa ad öbeklerinden kurulu, duygu, düşünce ve tutum bildiren sözcüklerden arınık bu manşetlerin mağdurun soyadı ile saldırı aracı dışında hiçbir bilgi vermemesinin öğrencilerin yanlılık algısını etkilediği saptanmıştır.

Sonuç olarak, burada incelenen haber metinleri *NETGAZETE*'nin *Gazete Arşivi*'nden (2010) erişilebilen gazetelere ait olup söz konusu gazeteler büyük (broadsheet) veya küçük (tabloid) boyutlu oluşlarına göre ayrılmamışlardır. Ancak yanlılık açısından üst sıralarda yer alan gazetelere bakıldığında, tıpkı yurtdışındaki küçük boyutlu gazetelerde olduğu gibi, manşetlerin kısa ad öbeklerinden kurulduğu, verilerin sıkıştırılarak daha az bilgi verildiği, duygusal olarak yüklü ve abartılı sözcüklerin seçimiyle merak uyandırıldığı, okuyucunun zihnindeki bilmecenin izleyen metinde çözüldüğü ve "az eğitilmiş, önyargılı ve alt sınıf" okuyucu kitlesini yormayıp eğlendirdiği söylenebilir (Jago, 1999: 92; Richardson, 2007: 198, 200). Öte yandan, yanlılık açısından daha alt sıralarda yer alan gazetelere bakıldığında ise tıpkı yurtdışındaki büyük boyutlu gazetelerde olduğu gibi manşetlerin daha çok tam tümcelerden kurulu olduğu, küçük boyutlu gazetelerin aksine eylemi öne çıkardıkları, "eğitilmiş, açık görüşlü, üst sınıf" okuyucu kitlesini bilgilendirdiği söylenebilir (Jago, 1999: 92; Richardson, 2007: 202-204).

Kuşkusuz küçük boyutlu gazetelerin büyük boyutlu olanlara göre daha yanlı haber yaptığı gibi bir genelleme yapılamaz. Çünkü ne küçük ne büyük boyutlu gazeteler bir haberi "tümüyle nesnel ya da yansız bir biçimde aktarabilir"; tersine her iki tür de "okuyucularının inanç ve değerlerini gözetir ve okuyuculara kabul edilebilir gelecek biçimde olayları yeniden yapılandırmak amacıyla dilin olanaklarından yararlanır" (Jago, 1999: 92). Aslında, Fowler'ın (1991: 10) da belirttiği gibi, "bütün haberler taraflıdır". Haberlerin bildirimi ve sunumu ile ilgili kuruluşlar, "toplumsal, ekonomik ve politik olarak" konumlandırıldığı için "bütün haberler her zaman belirli bir bakış açısına göre verilir" (Fowler, 1991: 10). Elbette bu, bütün metin türleri arasında gazetelerin özellikle

yanlı olduğunu anlamına gelmez, çünkü dil gerçekleri olduğu gibi yansıtan “saydam bir cam” değil “saptıran, biçimlendiren bir araç” olduğuna göre “dünya ile ilgili söylenen veya yazılan herşey belirli bir ideolojik konuma göre dile getirilir” (Fowler, 1991: 10, 208). Sonuçta kaçınılmaz olarak, her söylem gibi, haberler de sözünü ettiği şeyi yapısal olarak biçimlendirdiği için “gerçeklerin değer içermeyen bir yansıması” olamazlar (Fowler, 1991: 4).

Bu yüzden, son olarak, öğrencilerden şu açık uçlu soruya yanıt vermeleri istenerek gazetelerin benzer içerikli iki olaydan hangisinin sunumunda daha yansız (nötr) davrandıkları ve nedenleri sorgulanmıştır: “*Buradaki haber metinlerinde biri devlet başkanı diğeri başbakan olan iki politikacının aynı araçla (ayakkabı) uğradıkları saldırılar anlatılmaktadır. Sizce benzer bu iki olayı haber verirken gazeteler hangi durumda (Bush olayı/Erdoğan olayı) daha taraflı bir yaklaşım sergilemişlerdir? Neden?*”. 25 öğrenciden ikisi bu soruya yanıt vermezken 23’ünden 17’si Bush olayının ve altısı ise Erdoğan olayının daha yanlı olarak haber verildiğini belirtmiştir. Bu 17 öğrenciye göre, gazetelerin Bush olayını aktarırken daha yanlı davranmalarının nedenleri arasında Irak’ın işgaline duyulan tepki, Amerikan karşıtlığı ve Bush’un kamuoyunda bıraktığı olumsuz izlenim yer almaktadır. Öğrenciler, benzer saldırıların mağduru olsalar da Bush’un Erdoğan’a göre basında daha çok yerildiği ve saldırıyı hak ettiği izlenimini uyandıracak kadar olumsuz bir tutumla karşı karşıya kaldığını kabul etmektedirler. Erdoğan haberlerinin daha yanlı olarak verildiğini düşünen altı öğrenciye göre ise gazeteler yabancı bir devlet başkanının başına gelenleri sözlerini sakınmadan yansıtırken kendi başbakanları söz konusu olunca sözcük seçiminde daha dikkatli davranmaktadırlar.

Sonuç

Bir arama motoruna “öyküsü haber gazetesi” sözcükleri yazılıp yaklaşık 7.440.000 sonuç arasından yalnızca ilk sayfadaki 10 girdi incelendiğinde bile görülmektedir ki hepsi farklı olayları bildiren bu gazete haberleri başlıklarında “öykü/hikaye” sözcüğünü kullanmayı yeğlemiştir: “*Köyden Çıkan Başarı Öyküsü*”, “*Canik’te Yılan Hikayesi*”, “*İki Sisli Mübadele Öyküsü*”, “*Kelebeğin Öyküsü*”, “*Gazi’nin Öyküsü*”, “*Meksika’da Türk İş Kadınının Başarı Öyküsü*”, “*Kadın Girişimcinin Başarı Öyküsü*”, “*Kahramanlık Öyküsü*”, “*Sadece Bir Lösemi Çocuğun Hikayesi*”, “*Kardiyoloji’den Orman’a Sürgünün Hikayesi*”. Aslında bu kadarcık veri bile, gazete haberlerinin salt bildirimde bulunan yansız veya nesnel metinler olmadığını göstermeye yeterlidir; tam tersine hepsi belirli bir bakış açısıyla yazılmış haber öyküleridir (Bell, 1991). Zaten yalnızca olayı bildirmeye yarayan bir haber metni “yavan, mesafeli ve kişiliksiz” algılanacağından çok az gazete okuru tarafından ilgiye değer bulunurdu (Bell, 1991: 147). Dolayısıyla, gazete haberlerinde de üreticisi metni “dünyanın bir yorumu” olarak yapılandırır ve “metnin biçimsel özellikleri” de “o yorumun izleri”ni taşıdığı için metnin yorumlayıcısına “ipuçları” sağlar (Fairclough, 1989: 80). İdeolojiler, “dile çeşitli biçimlerde ve çeşitli düzeylerde işler”; “metinlerde barınır” ve “metinlerin biçimleri ve içeriği ideolojik süreçlerin ve yapıların damgasını taşısa da” ideolojileri metinde izlemek güctür (Fairclough, 1995b: 71).

Bu nedenle, bu araştırmada bir grup birinci sınıf öğrencisi saf bilgilendirici olarak seçilerek benzer içerikli haber metinlerini bildirdikleri yanlılık açısından değerlendirmeleri ve metinlerde yanlılık algılarını etkileyen dilsel öğeleri belirtmeleri istenmiştir. Bu sayede, araştırmacının önceki işlevsel metin çözümlemesinden bağımsız

görüşler elde edilerek okuyucuların haber metinlerindeki ideolojik sezdirimleri nasıl saptadığı ve yanlılık algılarının en çok hangi sözlüksel-dilbilgisel araçlardan etkilendiği ortaya konmuştur.

Bush olayında saldırganı karşı duyulan yanlılık, tümcelerdeki süreçler ile katılımcıları betimleyen sözcük seçiminden etkilenmiştir. Buna göre, maddesel süreçlerin yerine anlaksal bir sürecin yeğlenerek saldırının mağdur üzerindeki duygusal etkilerine değinilmesi, tam adı ve sanıyla tanıtılan mağdurun saygı ve nezaket gerektiren bir konuma sahip olması mağdura duyulan yakınlığın kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, Bush'a en az yakınlık gösteren gazetelerin söylemlerinde ise olayın "saldırı" değil de "protesto" olarak algılanmasını sağlayan süreçlerin seçimi ve saldırganın kılıcı olarak belirtilmemiş olması saf bilgilendiricilerin yanlılık algısını etkilemiştir. Ayrıca saldırının sorumlusu kılıcı yerine alıcının özne konumuna oturtulması mağdurun olaydan suçlu tutulduğunu akıllara getirmiştir.

Erdoğan olayının gösteriminde ise Bush haberlerindeki tersine bir söylemsel yapılanma saptanmıştır. Bu kez olaydan sorumlu tutulan katılımcı mağdur değildir, çünkü haberin tümcelerinde şiddetin nesnesi olarak alıcı konumuna itilirken saldırgan eyleyen görevini yüklenerek özne konumuna yerleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, saldırganın betimlenmesinde kullanılan olumsuz etiketler okuyucuların tepkisini toplarken mağdurun görevindeki başarısı ile anılması saldırganı karşı duyulan yanlılığı arttırmıştır.

Ancak mağdura daha az yakınlık duyulan durumlarda, Erdoğan metinlerinde de Bush haberlerindeki gibi, gazeteler benzer çatı seçimlerinden yararlanmayı sürdürmüşlerdir. Erdoğan olayında da kılıcsız edilgen tümceler aracılığıyla saldırganın gizlenmesi ve ikinci katılımcının olaydaki sorumluluğunun örtbas edilmesi sağlanmış; bu da saf bilgilendiriciler tarafından saldırganı karşı daha az tepki duyulduğunun göstergesi olarak algılanmıştır.

Gazetelerin sahip olduğu ideolojik değerler ve tutumlar, en derişik biçimiyle gazete başlıklarında toplandığı için manşetlerdeki sözcüksel seçimler ile sözdizimsel yapıların çözümlenmesi haber bildirimimin ardındaki ideolojik anlamı ortaya çıkarmaya yardımcı olur (Teo, 2000). Bush manşetleri için yapılan yanlılık değerlendirmesi sonucunda, ses yinelemesi, abartma, sözcük oyunu gibi söz sanatlarından ve duygulandırıcı sözcüklerden yararlanılması Bush'a karşı takınılan olumsuz tutumu pekiştirdiği için Erdoğan olayının gösterimine göre daha taraflı bulunmuştur. Buna ek olarak, Erdoğan manşetlerinde kurbanı değil de saldırganı duyulan tepki sözcük seçimiyle okuyuculara sezdirilmiştir. Ancak her iki olayın gösteriminde en yansız olarak seçilen manşetler incelendiğinde, adlaştırma ile nötr sözcüklerin kullanımı öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Richardson'a (2007: 203-204) göre, "bir eyleme veya olaya bir ad koymak", kılıcının ya da failin aktarılan olaydaki gerekçesini ve sorumluluğunu belirsizleştirir ve adlaştırılmış başlıklar bulvar (tabloid) gazetelerinin biçimsel bir özelliğidir. Her ne kadar bu çalışma kapsamındaki haber metinleri, gazetelerin boyutuna göre seçilmediyse de elde edilen bulgular ışığında taraflılık açısından üst sıralarda yer alan gazetelerin yurtdışındaki örnekleri gibi küçük boyutlu gazetelere; alt sıralardakilerin ise büyük boyutlu gazetelere benzediği görülmüştür.

Sonuç olarak, bütün anlatı türlerinde olduğu gibi, haber metinlerinde de salt yansızlık sağlamak güçtür. Saf bilgilendirici olarak görüşlerine başvuru öğrenciler tarafından da gazetelerin benzer içerikli iki saldırının

aktarımında farklı ve yanlı tutum benimsedikleri kabul edilmiştir. Öğrencilerin yanlılık sıralaması ve yanlılık algılarına ilişkin açıklayıcı notları, araştırmacının daha önceki işlevsel metin çözümlemesinden elde edilen sonuçlar ile uyum göstermiş ve haber metinlerindeki yanlılığı değerlendirirken saf bilgilendiricilerin en çok süreç ve katılımcı gösteriminde kullanılan sözcükler, çatı seçimi ve kılıcının belirtimi gibi sözcüksel-dilbilgisel öğelere dikkat ettikleri saptanmıştır.

KAYNAKLAR

- Atkinson, P. & Hammersley, M. (2007). *Ethnography: Principles in Practice*. New York: Routledge.
- Bell, A. (1991). *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Bloor, T. & Bloor, M. (1995). *The Functional Analysis of English*. London: Arnold.
- Carden, G. (1976). "Syntactic and Semantic Data: Replication Results". *Language in Society*. 5 (1), 99-104. Erişim Tarihi: 26.02.2012 <http://www.jstor.org/stable/4166853>
- Ciambrone, D. (2004). "Anonymity". *The SAGE Encyclopedia of Social Science Research Methods*. Eds: M.S. Lewis-Beck, A. Bryman & T. F. Liao. California: SAGE Publications. 18-19.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction*. New York: Verso.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. New York: Longman Inc.
- Fairclough, N. (1995a). *Media Discourse*. London: Arnold.
- Fairclough, N. (1995b). *Critical Discourse Analysis*. New York: Longman Group Ltd.
- Fowler, R. G., Kress, G. R., Trew, A. A. & Hodge, R. I. V. (1979). *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Gee, J. P. (2007). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. New York: Routledge.
- Goatly, A. (2000). *Critical Reading and Writing*. London: Routledge.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (2004). "The Context of Linguistics". *On Language and Linguistics Volume 3: Collected Works of M.A.K. Halliday*. Ed: Jonathan Webster. New York: Continuum. 74-91.

- Hillier, H. (2004). *Analyzing Real Texts*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hodge, R. & Kress, G. (1993). *Language as Ideology*. London: Routledge.
- Izadi, F. & Saghaye-Biria, H. (2007). "A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The Case of Iran's Nuclear Program". *Journal of Communication Inquiry*. 31 (2), 140-165. Erişim Tarihi: 03.11.2011 http://www.campaigniran.org/casmii/files/JCI-analysis_elite_american_papers.pdf
- Jago, M. (1999). *Living Language*. London: Hodder & Stoughton Educational.
- Kipling, R. (1994). *The Collected Poems of Rudyard Kipling*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
- Kress, G. (1983). "Linguistic Processes and the Mediation of Reality: the Politics of Newspaper Language". *International Journal of the Sociology of Language*. 40, 43-58. Erişim Tarihi: 10.10.2011 <http://www.degruyter.com/view/j/ijsl.1983.issue-40/ijsl.1983.40.43/ijsl.1983.40.43.xml>
- Kress, G. (1990). *Linguistic Processes in Sociocultural Practice*. Hong Kong: Oxford University Press.
- Martin, J. R., Matthiessen, C. M. I. M. & Painter, C. (1997). *Working with Functional Grammar*. London: Arnold.
- MacRitchie, V. & Seedat, M. (2008). "Headlines and Discourses in Newspaper Reports on Traffic Accidents". *South African Journal of Psychology*. 38 (2), 337-354. Erişim Tarihi: 21.11.2011 http://www.simbaproject.org/download/south_africa/Publications/Macrichie%20%20Seedat%20Headlines%20%20Discourse%20in%20newspaper%20reports%20on%20traffic%20accidents.pdf
- Mcbratney, J. (2011). "India and Empire". *The Cambridge Companion to Rudyard Kipling*. Ed: Howard J. Booth. New York: Cambridge University Press. 23-36.
- NETGAZETE. (2010). "Gazete Arşivi". Erişim Tarihi: 25.10.2011 <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>
- Oktar, L. (2001). "The Ideological Organization of Representational Processes in the Presentation of Us and Them". *Discourse & Society*. 12 (3), 313-346. Erişim Tarihi: 15.02.2012 <http://das.sagepub.com/content/12/3/313.full.pdf+html>
- Richardson, J. (2007). *Analysing Newspapers*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ryan, W. (1976). *Blaming the Victim*. New York: Vintage Books.
- Sheridan, R. B. (2008). *The Critic*. Sydney: Accessible Publishing Systems PTY Ltd.
- Simpson, P. (2000). *Language, Ideology and Point of View*. London: Routledge.
- Şimşek, M. R. (2011). "Halliday'in İşlevsel Dilbilgisine Göre Gazete Başlıklarındaki Düşünsel Yapının Çözülmesi". 24. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı*. Ankara: ODTÜ Basım İşliği. 538-544.

- Taiwo, R. (2007). "Language, Ideology and Power Relations in Nigerian Newspaper Headlines". *NEBULA: A Journal of Multidisciplinary Scholarship*. 4 (1), 218-245. Erişim Tarihi: 21.11.2011 <http://www.nobleworld.biz/images/Taiwo2.pdf>
- Teo, P. (2000). "Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in Two Australian Newspapers". *Discourse & Society*. 11 (1), 7-49. Erişim Tarihi: 30.09.2011 <http://das.sagepub.com/content/11/1/7>
- Van Dijk, T. A. (1985). "Structures of News in the Press". *Discourse and Communication*. Ed: T. A. Van Dijk. Berlin: De Gruyter. 69-93. Erişim Tarihi: 07.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Structures%20of%20news%20in%20the%20press.pdf>
- Van Dijk, T. A. (1995a). "Discourse Semantics and Ideology". *Discourse & Society*. 5(2), 243-289. Erişim Tarihi: 07.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20semantics%20and%20ideology.pdf>
- Van Dijk, T. A. (1995b). "Ideological Discourse Analysis". *Interdisciplinary Approaches to Discourse Analysis*. 4, 135-161. Erişim Tarihi: 09.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Ideological%20discourse%20analysis.pdf>
- Van Dijk, T. A. (1995c). "Discourse Analysis as Ideology Analysis". *Language and Peace*. Eds: C. Schäffner & A. Wenden. Aldershot: Dartmouth Publishing. 17-33. Erişim Tarihi: 12.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20analysis%20as%20ideology%20analysis.pdf>
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE Publications Ltd.
- Van Dijk, T. A. (2001a). "Discourse, Ideology and Context". *Folia Linguistica*. 30 (1-2), 11-40. Erişim Tarihi: 08.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse,%20ideology%20and%20context.pdf>
- Van Dijk, T. A. (2001b). "Critical Discourse Analysis". *Handbook of Discourse Analysis*. Eds: D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton. Oxford: Blackwell. 352-371. Erişim Tarihi: 10.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Critical%20discourse%20analysis.pdf>
- Van Dijk, T. A. (2002). "Political Discourse and Ideology". *Anàlisi del Discurs Polític*. Eds: Clara Ubaldina Lorda & Montserrat Ribas. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. 15-34. Erişim Tarihi: 12.01.2012 <http://www.discourses.org/OldArticles/Political%20Discourse%20and%20Ideology.pdf>
- Van Dijk, T. A. (2006). "Ideology and Discourse Analysis". *Journal of Political Ideologies*. 11 (2), 115-140. Erişim Tarihi: 10.01.2012 <http://dx.doi.org/10.1080/13569310600687908>